

Kapitola 5

Spojené státy americké v české zahraniční politice

Jakub El-Ahmadih

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Rok 2016 z pohledu česko-amerických vztahů nijak zásadně nevybočoval ze zaběhnutých zvyklostí a stabilního průběhu, na který jsme byli zvyklí v předchozích letech. Přesto lze při podrobnějším zkoumání některých oblastí spolupráce a vzájemných aktivit říci, že se po dlouhé době podařilo přinést do bilaterálních vztahů některé nové impulzy, které v letech předcházejících zcela jistě scházely. Tím nechceme naznačovat, že by spolupráce České republiky a USA doznala v roce 2016 nějakých dramatických změn. Nicméně platí, že alespoň v některých oblastech začala ustupovat dlouho se projevující vyprázdňenost a setrvačné plynutí vzájemných vztahů, což může z dlouhodobého hlediska přinést pozitivní podněty pro další rozvoj spolupráce také v jiných oblastech.

Rok 2016 byl mj. ovlivněn tím, že ve Spojených státech šlo o rok volební. Překvapivý výsledek listopadových prezidentských voleb přinesl celou řadu zatím nezodpovězených otázek týkajících se budoucího postavení USA ve světě a jejich přístupu k celé řadě faktorů, jež byly doposud považovány za samozřejmost. Nejasný postoj prezidenta Donalda Trumpa k Rusku, NATO, evropské integraci, obchodním dohodám a celé řadě dalších témat může mít totiž zásadní vliv také na Českou republiku a potažmo česko-americkou spolupráci v některých klíčových oblastech, jako je obrana a bezpečnost nebo lidskoprávní témata, tedy dlouhodobě základní pilíře vzájemných vztahů. V souvislosti s prezidentskými volbami ve Spojených státech je také nutné podotknout, že prezident Miloš Zeman byl jedním z mála evropských státníků, kteří Trumpa otevřeně podpořili během předvolební kampaně, a to navzdory veškerým očekáváním, že novým prezidentem bude Trumpova oponentka Hillary

Clintonová. Nabízí se tedy otázka, zda tato Zemanem deklarovaná podpora, jež se po většinu roku 2016 jevila jako zcela nevhodný politický nástroj poškozující image České republiky ve Spojených státech, může mít nakonec nějaké pozitivní dopady na postavení ČR mezi americkými spojenci.

To, že byl rok 2016 ve Spojených státech spojený s překvapivou změnou v Bílém domě s potenciálně velmi zásadním vlivem na zahraničněpolitické směřování USA, má samozřejmě také dopad na hodnocení toho, co se událo ještě před zmiňovaným překvapivým volebním výsledkem. Hodnotit dopady událostí roku 2016 se vzhledem k nejistému budoucímu směřování Spojených států stává výrazně obtížnějším než v letech předchozích, protože zvolení D. Trumpa americkým prezidentem představuje silnou diskontinuitu oproti jeho předchůdcům a dá se očekávat, že teprve průběh roku 2017 ukáže, jak se nový prezident vypořádá s četnými zahraničněpolitickými výzvami a jakým směrem se pod jeho vedením Spojené státy nakonec vydají.

Volební rok v USA samozřejmě ovlivnil celkové zahraničněpolitické klima, neboť oba prezidentští kandidáti nešetřili silnými prohlášeními jak na adresu spojenců, tak nepřátel Spojených států. Pro Českou republiku jsou v tomto ohledu podstatné zejména postoje nového amerického prezidenta deklarované ve vztahu k NATO a jeho místy až nepřátelský postoj k evropské integraci. Trumpův případný významnější odklon od spolupráce v rámci NATO by měl podstatný vliv i na česko-americké bilaterální vztahy, protože téměř veškerá spolupráce obou zemí v oblasti obrany a bezpečnosti je navázána právě na silnou americkou angažovanost v rámci Severoatlantické aliance. Naopak Trumpův euroskeptický postoj z něj dělá přirozeného ideového spojence některých stejně smýšlejících českých politiků. Výhody pro Českou republiku to ale přináší pouze zdánlivě, neboť v současné době v podstatě neexistuje žádná platforma, na které by bylo možné této spřízněnosti efektivně využít. Naopak potenciální ztráty v souvislosti s případným odklonem Spojených států od spolupráce v rámci NATO by byly pro Českou republiku mnohem citelnější.

Stejně jako rok 2015 byl i rok 2016 poznamenán nejasným a někdy až protichůdným vystupováním některých aktérů české zahraniční politiky. Silící příklon a veřejně deklarovaný zájem o posilování spolupráce s Čínou byl v kontrastu k veřejně poměrně málo propagované spolupráci se Spojenými státy, které jsou ale na žebříčku českých spojenců dlouhodobě mnohem výše než Čína. Nejednalo se přitom o jediný negativní signál směřující z české strany směrem do USA. Pomineme-li dlouhodobě nevhodné (a ve volebním roce obzvláště nediplomatické) vyjadřování prezidenta Zemana směrem k americkému velvyslanci USA v Praze (Andrew Schapiro), prezidentu Baracku Obamovi a zejména demokratické prezidentské kandidátce H. Clintonové, byl v roce 2016 nejviditelnějším a nejcitelnějším konfliktem spor o vydání Libanonce Alího Fajáda, který byl nakonec vydán zpět do Libanonu, ač se dle dostupných informací jednalo o osobu Spojenými státy velmi silně žádanou.¹ V kontextu toho, že Spojené státy vydali v roce 2015 do České republiky Kevina Dahlgrena, přestože své občany do zahraničí vydávají jen výjimečně, se nelze divit, že reakce Spojených států byla silně negativní, ač lze konstatovat, že dlouhodobé dopady nebudou zřejmě nijak dramatické.

V obecné rovině lze k vztahům Spojených států a České republiky připojit ještě jeden mírně negativní komentář. Přestože vzájemné vztahy jsou již několik let stabilní, probíhá zde celá řada iniciativ a USA jsou jedním z našich neaktivnějších partnerů jak např. v oblasti obrany a bezpečnosti, tak také v otázkách spolupráce v oblasti vědy a výzkumu a dalších, z prezentace v médiích a veřejném prostoru může nezaujatý pozorovatel lehce nabyt dojmu, že jsou to právě výše zmíněné rozpory a roztržky, jež vzájemným vztahům dominují, ač tomu tak v žádném případě není. Nevyvážená mediální prezentace může být také příčinou rozporuplného vnímání Spojených států v české společnosti, jež je ale způsobena mj. také dezinformačními aktivitami proruských webů a vůbec celkovým nárůstem nepravdivých zpráv a neověřených informací na internetu a sociálních sítích v posledních letech. Tento fenomén se samozřejmě netýká pouze vnímání USA v ČR, ale celé řady dalších zahraničněpolitických témat.

V roce 2016 bylo přitom možné po delší době pozorovat celou řadu pozitivních impulzů, kdy doposud víceméně setrvačná a udržovací politika zaznamenala několik nových iniciativ vzájemné spolupráce, které do poměrně neměnného prostředí česko-amerických vztahů vnesly čerstvý vítr. Slibnou se zdá být zejména rozvíjející se spolupráce v oblasti vědy a techniky, jež byla podpořena několika zahraničními cestami českých politiků do Spojených států, a také spolupráce, jež byla nastartována v oblasti kybernetické bezpečnosti. Dalším důležitým aspektem vzájemných vztahů je ekonomická spolupráce, které se stejně jako celé řadě dalších oblastí spolupráce dostává jen mizivě mediální pozornosti, přestože ve sledovaném roce došlo k uzavření významné investiční dohody s americkou společností General Electric. Když to srovnáme s rozsáhlou veřejnou propagací údajně chystaných čínských investic, které jsou zatím pouze příslibem, potvrzuje to výše zmíněnou nerovnováhu ve veřejné prezentaci česko-amerických vztahů ve srovnání s jinými světovými velmocemi.

Celkově lze rok 2016 ve vztazích USA a České republiky v kontextu posledních let označit za pozitivní, a to vzhledem k výše zmíněným novým iniciativám a aktivitám. Do budoucna je ale třeba, aby ČR tyto pozitivní aktivity doprovodila také adekvátní veřejnou prezentací ze strany politické reprezentace, jejíž dvojkolejnost a často nejasná pozice může mít do budoucna negativní vliv na vývoj vzájemných vztahů, a to i v kontextu nečekaných změn, které s počátkem roku 2017 nastaly v americké administrativě.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Jak již bylo zmíněno v úvodní části, největší pozornost byla v roce 2016 věnována spíše negativním aspektům česko-amerických vztahů. Hlavní roli v tomto ohledu hrál prezident Zeman, který stejně jako v předchozích letech pokračoval v nevhodném vymezování se vůči americkému velvyslanci A. Schapirovi, a také jeho vyjádření podpory D. Trumpovi v amerických prezidentských volbách mělo k diplomatic-

kému tónu daleko. Nejviditelnější pak byla roztržka v souvislosti s oslavami státního svátku 28. října, kdy M. Zeman obvinil velvyslance, že se slavnostního ceremoniálu na Hradě nezúčastnil, zatímco fotodokumentace události zcela jasně ukázala, že se Schapiro oslav zúčastnil. Zvláště v listopadu a prosinci, kdy byl prezidentův postoj evidentně posílen faktem, že čas amerického velvyslance v Praze se chýlí ke konci, byly útoky z Hradu častější a diplomaticky zcela nevhodné.

Positivní signál do Spojených států jistě nevyslaly ani události spojené s návštěvou čínského prezidenta v Praze, zejména pak následné prohlášení nejvyšších ústavních představitelů směrem k Číně, které mohlo vyvolat zcela oprávněný dojem, že zájmy a směřování České republiky jsou dosti odlišné, než jak je uvedeno v *Koncepci zahraniční politiky ČR* z roku 2015.² Pomineme-li nepotřebnost takového prohlášení ve vztahu vůči Číně, měl by českou politickou reprezentaci vést k zamyšlení minimálně fakt, že takto otevřená deklarace podpory a spolenectví vůči Číně dává rozporuplný signál Spojeným státům, jakožto největšímu českému spojenci a důležitému ekonomickému partnerovi. Neměli bychom také zapomínat na to, že s chystanou změnou v Bílém domě a možným ochlazením americko-čínských vztahů by taková prohlášení a gesta mohla mít do budoucna také reálný negativní dopad na spolupráci ČR s USA.

I přes negativní vyznění výše zmíněných událostí, lze s odstupem času říci, že ani útoky z Pražského hradu, ani pročínské prohlášení ústavních činitelů neměly za následek zásadní roztržku v česko-amerických vztazích. České straně se ale podařilo pobouřit americké partnery velmi silně již na začátku roku, když došlo k vydání obchodníka Alího Fajáda do Libanonu i přesto, že o něj byl velký zájem ve Spojených státech, kde byl obžalován z přípravy vražd zaměstnanců americké vlády, dále z pokusu získat, přepravit a použít protiletadlové střely a z pokusu poskytnout materiální podporu teroristické organizaci.³ Vydání Fajáda bylo pro Spojené státy skutečně velmi důležité a očekávání, že česká strana bude spolupracovat, vysoká. Podle některých zdrojů navíc v tomto případě došlo k reálnému poškození vzájemné spolupráce v oblasti výměny zpravodajských informací a údajně došlo také k poklesu důvěry americké strany v české partnery v této oblasti.

Naopak dlouhodobě ceněnou oblastí spolupráce ze strany Spojených států jsou aktivity české ambasády v Sýrii, která zde zastupuje i americké zájmy a poskytuje konzulární služby a asistenci mj. také občanům USA. Americká strana oceňuje služby české ambasády i přesto, že se na české půdě koncem roku 2016 začala objevovat kritika přílišného sblížení českých diplomatů a syrského prezidenta Bašára Asada. Česko-americká spolupráce v Sýrii je v tomto směru výrazným pozitivem vzájemných vztahů.

Stejně jako rok 2015 byl i rok 2016 charakterizován množstvím návštěv českých představitelů v USA, a to nejen z řad politické reprezentace. Důležitou návštěvu (16.–17. května) absolvoval vicepremiér Pavel Bělobrádek. Cílem jeho cesty bylo projednat možnosti spolupráce v oblasti vědy a výzkumu, tedy v oblasti, která v roce 2016 zaznamenala ve vzájemných vztazích asi největší krok kupředu. Vicepremiér se setkal nejprve s představiteli dvou washingtonských univerzit, Georgetown University a George Washington University, aby následně projednal možnosti spolupráce v ob-

lasti medicíny s představiteli Národních institutů zdraví, což je největší podporovatel lékařského výzkumu na světě. Vrcholem Bělobrádkovy návštěvy pak bylo setkání s poradcem prezidenta Obamy a ředitelem kanceláře Bílého domu pro vědu technologie Johnem P. Holdrenem, se kterým vicepremiér probíral možnosti česko-americké spolupráce ve vědě a výzkumu na vládní úrovni.

Současně s P. Bělobrádkem se do Spojených států (16.–20. května) vypravila také delegace Hospodářského výboru Poslanecké sněmovny pod vedením předsedy výboru Ivana Pilného, složená ze skupiny poslanců a asi 20 zástupců podnikatelské sféry, a to zejména z oblasti bezhotovostních plateb, kybernetické bezpečnosti, dronů a internetu věci (*Internet of Things*). Delegace se setkala např. se zástupci firem IBM, Google, General Electrics, Honewell atd. Zaměření na zmíněné moderní technologie naznačuje, jakým směrem se v budoucnu zřejmě bude orientovat spolupráce obou zemí, přičemž je to zejména kybernetická bezpečnost, jež se profiluje jako důležitý aspekt ekonomických a bezpečnostních vztahů.

Další květnovou českou misí ve Spojených státech byla návštěva generála Jiřího Balouna (1.–9. května) a jeho delegace na velitelství USCENTCOM, kde jednal s americkým generálem Kennethem S. Wilsbachem, který se pochvalně vyjádřil o kvalitách české armády a vyslovil spokojenost s vzájemnou spoluprací.⁴ V květnu (9.–13. května) cestovala do USA ještě jedna česká delegace, tentokrát to byli zástupci českých energetických firem. Mise složená ze zástupců firem ČEZ, ČEPS, Instar a agentury CzechInvest měla za cíl prodiskutovat s americkými partnery otázky spojené s implementací tzv. chytrých sítí. Tato delegace navštívila kromě Washingtonu také Severní a Jižní Karolínu, kam mířila ve dnech 11.–13. května i delegace českých podnikatelů, hledajících obchodní příležitosti, vedená náměstkem ministra zahraničních věcí Miloslavem Staškem. Cesta poukázala mj. na fakt, že město Charlotte a Severní Karolína obecně jsou vhodnou oblastí pro rozvoj bilaterální obchodní spolupráce.

Jednání koalice proti Islámskému státu (20.–21. července) se zúčastnila delegace vedená ministrem zahraničních věcí Lubomírem Zaorálkem, který také reprezentoval ČR na dárcovské konferenci pro Irák organizované americkým ministrem zahraničních věcí Johnem Kerrym. Boj proti Islámskému státu byl jedním z klíčových aspektů zahraniční politiky Obamovy administrativy a Česká republika se na něm v různých formách podílela již v předchozích obdobích.

Do Spojených států zavítal také prezident M. Zeman, který se zúčastnil Valného shromáždění OSN (18.–22. září). V rozpravě se držel svého oblíbeného tématu, kterým je již delší dobu boj proti terorismu. Zeman nešetřil kritikou OSN za její údajnou nečinnost v boji proti mezinárodnímu terorismu a vyzval stálé členy Rady bezpečnosti k vzájemné koordinaci protiteroristických aktivit.

Bezpečnostní rozměr měla i návštěva náměstka ministra zahraničních věcí Ivo Šrámka, jenž 19. listopadu vedl českou delegaci na politických konzultacích ve Washingtonu. I. Šrámek se sešel s náměstkyní ministra zahraničních věcí USA Victorií Nulandovou, s vrchními řediteli Conradem Tribblem, Kathleen Kavalecovou a Hoytem Yee. Tématem byla zejména bezpečnost v Evropě a související témata postavení

Ruska, Ukrajiny a Turecka. Řeč přišla také na otázku transatlantické spolupráce a situaci na Blízkém východě, zejména v Sýrii a Iráku. Při této příležitosti americká strana ocenila podporu a spolupráci Spojených států a české ambasády v Sýrii.

Tématem další české návštěvy ve Spojených státech (28.–29. listopadu) byla jaderná energetika. Do USA zavítala delegace ÚJV Group. Součástí návštěvy byla jednání na Úřadu pro jadernou regulaci, v Kongresu, Národní akademii věd a na ministerstvu energetiky. Jednání se soustředila na probíhající spolupráci v oblasti výzkumu nové reaktorové generace využívající technologii roztavených solí. Zástupci ÚJV Group také představili české know-how v oblasti jaderného výzkumu a probírali s americkými partnery možnosti hlubší spolupráce.⁵

Bezpečnostní vztahy

Spolupráce Spojených států a České republiky v oblasti bezpečnosti je dlouhodobě jedním z klíčových pilířů vzájemných vztahů, který je již několik let stabilně udržován a rozšiřován, a to zejména v reakci na aktuální hrozby, jež se ve světě objevují. V poslední době se tak čím dál častěji objevuje zejména otázka kybernetické bezpečnosti, jež i vzhledem k ruským aktivitám v této oblasti může být v budoucnu klíčovou oblastí spolupráce. Kooperace mezi českou a americkou stranou probíhá na dvou úrovních. Jednak jsou to víceméně bilaterální aktivity a jednak širší spolupráce v rámci Severoatlantické aliance. Dlouhodobě jsou hlavními tématy v této oblasti otázky logistiky, chemické obrany, zpravodajské přípravy a další. Stejně jako v roce 2015, projel i v roce 2016 Českou republikou americký vojenský konvoj, který už ale nezbudil tak velkou veřejnou pozornost, jako tomu bylo v předchozím roce. Do Prahy, kde příjezd konvoje očekával ministr obrany Martin Stropnický a stávající americký velvyslanec, dorazili vojáci 27. května v rámci své cesty na cvičení *Saber Strike* v Pobaltí. Celkem se přes české území přepravilo asi 500 vojáků s 225 kusy vojenské techniky.

Dlouhodobou součástí bezpečnostních vztahů USA a České republiky je spolupráce v rámci programu *State Partnership*, který spojuje Národní gardy jednotlivých států USA s ozbrojenými silami partnerských zemí, mj. i České republiky (jejímiž partnerskými státy jsou Texas a Nebraska), a v jehož rámci dochází k výměně zkušeností a poznatků spolupracujících subjektů. V rámci tohoto partnerství se uskutečnila celá řada vojenských cvičení zaměřených na průzkumné taktiky a plánování letecké logistiky. Součástí březnového cvičení konaného v České republice bylo také téma kybernetické bezpečnosti, při kterém si obě strany vyměnily důležité informace a poznatky v této oblasti. V rámci další spolupráce se např. čeští poddůstojníci zúčastnili třítydenního kurzu nazvaného *Basic Leader Course*, jež byl zaměřen na vedení a řízení malých jednotek a také na způsob vyhodnocování rizik, upevňování disciplíny a vojenské administrativní práce. Stejně tak pak na začátku dubna hostila česká strana americké poddůstojníky z Nebrasky a Texasu v rámci výměnného vojenského programu.

V rámci programu *State Partnership* došlo k již zmiňované návštěvě generála J. Balouna ve Spojených státech, kde tento představitel českých ozbrojených sil jednal o dalších možnostech česko-americké vojenské spolupráce s gardami Texasu a Ne-

brasky. Vzhledem k úspěšným akcím, které proběhly v předchozích letech, a v návaznosti na jednání s generálem Balounem, zavítali američtí vojenští zástupci z obou jmenovaných států v čele s generálmajorem Johnem F. Nicholsem na začátku listopadu do České republiky. Projednávali zde budoucí spolupráci a načrtli program akcí pro rok 2017, v němž se čeští a američtí vojáci společně zaměří na výcvik v mezinárodním prostředí, sdílení vojenského umění a zkušeností, spolupráci jednotek pozemních sil, pokročilý výcvik předsunutých leteckých návodčích, letecký výcvik při plnění letových úkolů na obranu vzdušného prostoru, podporu pozemních sil, vzdušného průzkumu či při výcviku v doplňování paliva za letu.

Vzhledem k rostoucí hrozbě terorismu a užití chemických zbraní, proběhla v roce 2016 také některá cvičení a aktivity spojené právě s touto oblastí. V rámci již zmíněného programu *State Partnership* proběhlo v průběhu července cvičení zaměřené na výměnu zkušeností s chemickou obranou. Čtyři američtí chemičtí specialisté se ve Výškově zúčastnili cvičení s příslušníky 31. pluku radiální, chemické a biologické ochrany z Liberce. Stejná jednotka pak v průběhu října obdržela od amerických partnerů mobilní laboratoř s nejmodernějšími technologiemi proti chemickým útokům v hodnotě zhruba 160 mil. Kč. Laboratoř, která slouží k detekování, identifikaci a analýze toxických a radioaktivních látek, drog i výbušnin, je jedinou svého druhu v Evropě a výrazně rozšíří možnosti liberecké jednotky. Ziskáním nové laboratoře byl uzavřen česko-americký projekt, který odstartoval již v roce 2013.⁶

V roce 2016 také proběhlo tradiční cvičení *Ample Strike*, kdy v rámci alianční spolupráce cvičili čeští a američtí vojáci mezi základnou v Bechyni a vojenským prostorem Boletice v jižních Čechách. Stejně tak zavítali čeští vojáci v rámci alianční spolupráce do německého Hohenfelsu, kde na amerických obrněných vozidlech cvičili rizikové situace pro nadcházející mise v Afghánistánu. Ve výčtu vojenských cvičení českých vojáků s americkými kolegy stojí za zmínku ještě společné cvičení vojenských hasičů nebo školení příslušníků vzdušných sil ČR, Litvy, Maďarska a Rumunska, které provedli američtí lektori v Brně. Cílem tohoto školení bylo posílení interoperability v rámci spolupráce vzdušných sil NATO. Závěrem ještě zmíňme prezentační úspěch americké armády na dnech NATO v Ostravě, kde se hlavní atrakcí staly strategické bombardéry B-52.

Vojenská a bezpečnostní spolupráce má v česko-amerických vztazích do jisté míry výsadní postavení, neboť stojí na několika pilířích, jež dlouhodobě velmi dobře fungují a neznamenávají žádné zásadní změny. To, že americká strana je v tomto ohledu se spoluprací spokojena, dokumentují jednak vyjádření amerických představitelů, kteří se na spolupráci podílejí, a jednak viditelná snaha tuto kooperaci prohlubovat. Spokojenost se současným stavem vyjádřil na své návštěvě v České republice také generál Ben Hodges. V této souvislosti je nicméně třeba zmínit, že zvýšená vojenská aktivita Spojených států se netýká jen České republiky, ale celého prostoru středovýchodní Evropy, která se do zvýšené pozornosti Spojených států dostala již v roce 2014 v souvislosti s vrcholící krizí na Ukrajině a dalšími ruskými aktivitami. Také z toho důvodu se dá očekávat, že v roce 2017 projede Českou republikou hned několik amerických vojenských konvojů směřujících do Polska a Pobaltí.

Ekonomické a obchodní vztahy

Ekonomické a obchodní vztahy České republiky a Spojených států překonaly v roce 2015 několik významných milníků, když se Spojené státy staly největším obchodním partnerem České republiky mimo Evropskou unii. Pozitivní trend pokračoval i v roce 2016 a česko-americké obchodní aktivity se opět rozšířily a prohloubily. Součástí ekonomických vztahů byla také několik let se táhnoucí jednání o dohodě TTIP, která má zajistit volný obchod mezi EU a USA. V *Koncepci zahraniční politiky ČR* se uvádí, že Česká republika bude „*podporovat liberalizaci obchodu mezi EU a USA, podmíněnou zachováním evropských sociálních, environmentálních a spotřebitelských standardů včetně standardů v oblasti bezpečnosti potravin*“⁷; Česká republika tedy měla zájem na uzavření podobné dohody. Již v roce 2015 bylo jasné, že nedojde-li k uzavření dohody do konce funkčního období prezidenta B. Obamy, další jednání se velmi pravděpodobně buď výrazně protáhnou, nebo úplně zkrachují. Hlasy o krachu jednání se objevovaly zejména z Francie a Německa již v průběhu roku 2016,⁸ a vzhledem k vítězství Donalda Trumpa v prezidentských volbách v USA a jeho negativnímu přístupu k podobným dohodám nelze očekávat, že by v blízké budoucnosti jednání znamenala nějaký posun.⁹

Velkým ekonomickým úspěchem roku 2016 je investice společnosti GE Aviation, a to i přesto, že původně očekávaný rozsah investice byl vyšší než konečné číslo. Na základě investiční dohody s českou vládou postaví americká společnost v České republice závod pro vývoj, testování a výrobu turbovrtulových motorů. Původní výše investice byla odhadována až na 10 mld. Kč. Nakonec bude GE Aviation investovat minimálně 1,35 mld. Kč.¹⁰ Podle současných odhadů bude místo pro stavbu závodu vybráno v roce 2017, a továrna by měla být uvedena do provozu v roce 2022 a mělo by zde vzniknout až 500 nových pracovních míst.

Důležitým byl rok 2016 také v otázce filmových pobídek. Česká republika je pro americké filmaře dlouhodobě atraktivní destinací, ale rozsáhlejší přístup amerických filmařů do ČR byl zčásti brzděn nevyhovujícím systémem filmových pobídek pro zahraniční štáby. Filmové pobídky jsou přitom ekonomicky velmi výhodným nástrojem, protože finance, které štáby v jednotlivých destinacích utratí, většinou výrazně převýší hodnoty pobídek, jež stát na jednotlivé akce vydá. Výrazný krok kupředu směrem k vylepšení a zejména administrativnímu zjednodušení podmínek byl učiněn schválením zákona o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie, který vešel v účinnost 1. 1. 2017.¹¹

Úspěchy zaznamenaly také české společnosti ve Spojených státech. Již léta budované dobré jméno českých tramvajů posílilo zavedení tohoto druhu dopravy v hlavním městě Spojených států, ve Washingtonu. Na nově otevřené trati vyjely tři tramvaje české výroby od společnosti Inekon a.s. V případě úspěchu nových tramvajů se očekává, že dojde k výraznému rozšíření dodávek v rámci dalších investic do hromadné dopravy v hlavním městě USA.

Zvýšený zájem o svůj produkt pocítili v USA čeští chmelaři. Rychle se rozvíjející americké pivovarnictví zaznamenává zvýšenou poptávku po dodávkách chmele, což je vítaná ekonomická příležitost i pro české producenty této suroviny. České firmy

se 2.–6. května zúčastnily veletrhu Craft Breweries Conference, který je každoroční platformou pro obchod s pivem a souvisejícími surovinami. Akce se s podporou ministerstev zahraničních věcí a zemědělství zúčastnily vývozce chmele a chmelových extraktů Bohemia Hop a Chmelařský institut s.r.o. Pro společnost Bohemia Hop byl veletrh vítanou možností navázat kontakty se svými již existujícími koncovými odběrateli a oslovit potenciální nové zákazníky i z řad velkých amerických pivovarů.

Je zřejmé, že Spojené státy zůstanou významným obchodním partnerem České republiky i vzhledem k celé řadě rozvíjejících se odvětví v oblasti start-upů a inovací, které jsou podrobněji zmíněny níže. České výrobky a společnosti mají ve Spojených státech vybudované velmi dobré jméno, a to zejména v oblasti IT, dopravních prostředků a biomedicínské technologie.

Lidská práva, věda a další agenda

Lidská práva jsou dlouhodobě jedním z pilířů vztahů České republiky a Spojených států. V posledních letech bylo však možné zaznamenat, že tato agenda je již spíš udržována pouze v rétorické rovině, popř. aktivitami Velvyslanectví Spojených států v České republice. K nim patří např. dlouhodobá podpora akcí za práva LGBT komunity, pochodu Prague Pride a dalších neziskových organizací zabývajících se posilováním lidských práv. V tomto ohledu byly v roce 2016 nejviditelnější činnosti amerického velvyslanectví zaměřující se na podporu integrace Romů a podpory žen v podnikání. Obecně ale platí, že agenda lidských práv je oblastí zažívající v rámci česko-amerických vztahů největší proces vyprazdňování s téměř nulovým přírůstkem nových témat a navíc se do budoucna nedá příliš očekávat, že by došlo k nějak zásadnímu obratu, neboť nová americká administrativa o toto téma zatím příliš nejeví zájem a také na české straně byla aktivita opravdu velmi nízká.

Prioritu místo lidských práv převzala v roce 2016 věda, která se stala asi nejdynamičtěji se rozvíjející oblastí vzájemné spolupráce. Akceleraci společných projektů v oblasti vědy a výzkumu pomohla návštěva vicepremiéra P. Bělobrádka ve Spojených státech a jeho jednání s představiteli výzkumných institucí, na kterou následně navázaly také další iniciativy mezi jednotlivými institucemi. Na rozvoji kontaktů ve vědě a výzkumu se několika akcemi podílelo také Velvyslanectví Spojených států v Praze. Ač byl rok 2016 z hlediska vědy a výzkumu velmi plodným obdobím, je třeba si uvědomit, že celá řada projektů, jež budou zmíněny dále, je výsledkem déletrvajícího úsilí, které začalo již v předchozích letech. Zajímavostí česko-americké kooperace v oblasti vědy a techniky je také to, že v žádném případě nejde o úzce vymezený segment, ale o celou řadu oborů, často spolu nesouvisejících. Příkladem můžeme jmenovat jadernou energetiku, strojírenství, oblast podnikatelských inkubátorů, IT, nanomateriály atd.

Hned v únoru 2016 se v Americkém centru v Praze sešla Americko-česká aliance podnikatelských inkubátorů, kde tentokrát její účastníci diskutovali o tom, jak lépe a efektivněji propagovat podnikatelské inkubátory a inovativní řešení na českých univerzitách. Tématem diskuse byla také konference inovací a podnikání připravovaná na červen 2017 na University of Massachusetts, které se zúčastní přední odborníci na

inovace a nové příležitosti v podnikání. V návaznosti na tuto akci pak Velvyslanectví Spojených států uspořádalo Den vzdělávání v oborech STEM a podnikání, jenž měl poskytnout platformu pro otevřenou debatu o propojení vědy a techniky s podnikáním a o větším zapojení žen do technických oborů. Dalším příkladem nově navázané spolupráce je dohoda uzavřená mezi ČVUT a univerzitou v Nebrasce, kterou podepsali rektori univerzit 21. března. Dohoda týkající se zejména možných výměn studentů zahrnuje také zahájení spolupráce v oblasti strojírenství nebo vodního hospodářství.

Posun zaznamenala i spolupráce v oblasti jaderné energetiky, která probíhá mezi Ústavem jaderného výzkumu v Řeži a Národní laboratoří v Oak Ridge v Tennessee trvající již od roku 2009. V roce 2016 došlo k úspěšnému testu fluoridových solí pro chlazení jaderných reaktorů, jež jsou jedním z hlavních předmětů společného výzkumu. Hovoříme-li o úspěšně fungujících modelech spolupráce, stojí za zmínku také výměny v rámci Fulbrightových stipendií. Dlouhodobě fungující projekt je vzhledem ke své stabilitě a jisté automatickosti často přehlížen, a to i přesto, že tvoří jeden z klíčových aspektů výměn akademických pracovníků mezi Českou republikou a Spojenými státy umožňující nenahraditelnou výměnu zkušeností a vědomostí mezi spolupracujícími stranami. Vzhledem k tomu, že dle plánů nové administrativy hrozí právě podobným programům radikální finanční škrty, považujeme na tomto místě za důležité zdůraznit jejich důležitost a užitečnost.

Již v roce 2015 probíhala úspěšná spolupráce českých a amerických institucí v oblasti nanovláken a nanotechnologií, na kterou obě strany navázaly také v roce 2016, když se přední české nanotechnologie prezentovaly na východním pobřeží Spojených států. Mise českých nanotechnologických společností se zúčastnilo celkem šest subjektů podílejících se na výzkumu a vývoji v tomto oboru. Generální konzulát České republiky v New Yorku při příležitosti mise uspořádal několik akcí zaměřených na prezentaci českých nanotechnologií, jež jsou považovány za špičkové ve svém oboru. Vzhledem k velkému potenciálu spolupráce institucí v USA a ČR v této oblasti lze očekávat, že spolupráce bude v příštích letech ještě prohloubena.

Dalším úspěchem českých inovátorů byla účast start-upů na každoročním veletrhu v San Francisku. Akce nazvané *Tech Crunch Disrupt* se s podporou Ministerstva zahraničních věcí ČR, agentury CzechInvest a Czech ICT Alliance zúčastnilo celkem sedm českých start-upů, které chtěly potenciálním investorům a obchodním partnerům představit svá inovativní řešení. Českým úspěchem byla účast společnosti Product Board ve finále start-upové soutěže (25 nejlepších inovativních řešení z celého světa), jež poukázala na vysokou úroveň moderních technologií a inovativního prostředí v České republice. Součástí cesty zástupců jednotlivých společností do USA byla také networkingová setkání na českém konzulátu a další akce, jejichž cílem bylo vylepšit pozici těchto začínajících firem na americkém trhu. Obecně platí, že v USA jsou z českých začínajících inovativních společností vidět ty, které podnikají v oblasti IT, a to zejména z toho důvodu, že česká IT komunita si již několik let buduje ve Spojených státech dobré jméno. Fungují zde ale i jiné úspěšné start-upové projekty.

Obdobná akce s českou účastí proběhla v roce 2016 také v New Yorku, kde se v rámci českého pavilonu představily s podporou české diplomacie celkem čtyři české ambiciózní start-upy podnikající v oblasti ICT technologií. Newyorský *Tech Crunch*

Disrupt byl navíc doprovázen několika akcemi pořádanými českým konzulátem zaměřenými na vylepšení pozic českých start-upů při vstupu na americký trh. Součástí těchto aktivit byl mj. seminář o inovacích v ICT v České republice, Maďarsku a Polsku organizovaný Generálním konzulátem ČR v New Yorku spolu s newyorskou kanceláří agentury CzechInvest a ve spolupráci s Czech ICT Aliancí a generálními konzuláty Polska a Maďarska. Cílem semináře, jenž proběhl jako součást tradičního newyorského Světového obchodního týdne, bylo představit stře doevropské prostředí inovativních technologií a přilákat subjekty ochotné ke spolupráci s prezentovanými start-upovými projekty.

Dalším důležitým projektem podpory českých začínajících podnikatelů v USA je zavádění akcelera torů pro české start-upy, jejichž využití by mělo být zpřístupněno od roku 2017. Rychle rozvíjející se technologickou oblastí je také fin-tech, na který se letos soustředila každoroční *Wall Street Tech Conference* zaměřená dále na kybernetickou bezpečnost, využívání cloudů a finanční zdroje a technologie. Česká republika byla na konferenci prezentována v rámci panelu „Global Innovation and Big Data in the Czech Republic“. Tato akce byla završením českých aktivit směřujících k propagaci českých inovací v USA.

Za zmínku stojí i některé kulturní akce, které zorganizovalo české zastoupení ve Spojených státech. Kulturní diplomacie, jejíž součástí je celá řada aktivit organizovaných jak českými konzuláty v USA, tak Velvyslanectvím Spojených států v Praze či dalšími spřízněnými spolky a institucemi, patří v česko-amerických vztazích tradičně k důležitým aspektům. Za zmínku stojí např. Dvořákovský víkend, který proběhl v březnu a byl věnován v USA nejznámějšímu českému hudebnímu skladateli. Již tradiční událostí se staly oslavy Dne Václava Havla spojené s připomenutím nedožitých osmdesátých narozenin českého exprezidenta. V rámci oslav dorazila do USA česká delegace vedená předsedou Poslanecké sněmovny Janem Hamáčkem, jejímiž členy byli mj. Karel Schwarzenberg nebo Dagmar Havlová. Součástí oslav bylo představení Havlovy hry *Protest* a také hlavní ceremoniál v prostorách washingtonského Kapitolu. Součástí oslav v New Yorku byl slavnostní obřad, během něhož starosta New Yorku Bill de Blasio vyhlásil 28. 9. 2016 Dnem Václava Havla v New Yorku.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ

Vztahy České republiky a Spojených států jsou velmi komplexním souborem činností, a proto je také seznam aktérů velice široký. Z tohoto důvodu uvádíme v této části pouze přehled těch aktérů, kteří zahraniční politiku vůči Spojeným státům a vzájemné vztahy v roce 2016 ovlivnili nejvíce. Z pohledu České republiky bylo nejvýznamnějším aktérem vzájemných vztahů Ministerstvo zahraničních věcí ČR a jeho jednotlivé odbory a organizační složky, zejména pak Velvyslanectví ČR ve Washingtonu D.C. a tradičně velmi aktivní Generální konzulát v New Yorku, který se podílel na organizaci důležitých aktivit českých start-upů v USA. Rovněž konzuláty v dalších amerických městech, které jsou ve vzájemných vztazích neaktivnějšími hráči.

V oblasti ekonomických a obchodních vztahů hrálo důležitou roli Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, které má v gesci českou účast na jednáních o TTIP a které se spolu s agenturou CzechInvest a Czech ICT Alliance podílelo na organizaci obchodních misí. Důležitým aktérem pro spolupráci v oblasti obrany a bezpečnosti a také spolupráci v rámci aktivit Severoatlantické aliance je Ministerstvo obrany ČR a Armáda České republiky. Vzhledem k rozšíření spolupráce v oblasti vědy a výzkumu hrály důležitou roli vědecké a výzkumné instituce, jako např. Ústav jaderného výzkumu v Řeži, Asociace nanotechnologického průmyslu nebo Středoevropský technologický institut CEITEC. Na nižší úrovni se do spolupráce v oblasti vědy a techniky zapojují české univerzity, jednak navazováním nových spoluprací s univerzitami v USA (např. ČVUT) a jednak participací na programu Fulbrightových stipendií. Na politické úrovni byl významným aktérem prezident ČR M. Zeman, jehož protíváhu částečně tvořila vláda ČR, jejíž předseda je ale podepsán pod problematickým prohlášením ústavních činitelů vůči Číně. Do vzájemných vztahů se samozřejmě zapojila i celá řada dalších aktérů, jako je např. Parlament ČR nebo různé státní příspěvkové a neziskové organizace.

ČESKÁ ZAHRA NIČNÍ POLITIKA VŮČI USA V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Jak již bylo zmíněno výše, prezentaci vztahů České republiky a Spojených států v českém mediálním a veřejném prostoru lze ve srovnání s dalšími obdobnými vztahy označit za značně nevyváženou, neboť medializovány byly z velké části právě negativní a sporné oblasti, jako jsou např. prezidentovy útoky na amerického velvyslance v ČR, nebo spor ohledně nevydání Aliho Fajáda, zatímco celá řada pozitivních momentů (spolupráce v oblasti vědy a techniky, ekonomická spolupráce a obchodní příležitosti) zůstávají mimo hlavní pozornost médií. Nevyváženost se pak projevuje zejména ve vztahu např. k Číně, kde politici i média vyzdvihují úspěchy na ekonomickém a obchodním poli, které ale zdaleka nedosahují takového rozsahu a kvality jako obdobné vztahy směrem k USA.

Obecně lze říci, že vztahy České republiky a Spojených států byly ve většině oblastí zcela standardizované a plynoucí v udržovacím modu, což vedlo k poměrně malému množství kontroverzí a i menší mediální pozornosti. Zvláště na politické úrovni by bylo ale vhodné vyváženěji upozorňovat také na úspěchy ve vzájemných vztazích dosažené, aby nevznikal dojem, že česko-americká spolupráce ustupuje na úkor poměrně ojedinělých sporů a konfliktů.

ZÁVĚR

Vnímáme-li rok 2016 optikou dlouhodobého stavu česko-amerických vztahů, lze říci, že nikterak nevybočil z diskurzu posledních let. Dlouhodobě standardní a v drtivé většině dobře plynoucí spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany a obchodních styků

zaznamenala sice v roce 2016 některé zajímavé novinky, v dlouhodobém horizontu ale tyto události zapadají do kontextu nastaveného mezi ČR a USA již před několika lety. Jistým nešvarem spolupráce ČR a USA bylo v posledních letech vyprazdňování některých témat a nedostatek nových impulzů pro posouvání kooperace směrem kupředu. V tomto směru došlo k pozitivní změně zejména v oblasti vědy a techniky, kde se rok 2016 ukázal jako velmi plodné období a příslib do budoucna, naopak oblast lidských práv, která byla dříve vlajkovou lodí česko-americké spolupráce, pokračovala v postupném vyprazdňování a trpěla nedostatkem nových témat. Pomyslnou kaňkou na dobře plynoucím systému spolupráce byly některé výroky prezidenta Zemana na adresu amerického velvyslance v ČR a některé další kroky vládních představitelů (prohlášení vůči Číně a nevydání Aliho Fajáda).

Stejně jako v loňském roce v obecné rovině platí, že česká zahraniční politika vůči Spojeným státům aplikuje reaktivní spolupracující přístup bez větší míry politizace a polarizace. Vzájemné vztahy jsou postaveny na realistických očekáváních a dobrých odhadech možností druhého partnera a nepřinášejí až na výjimky žádná velká překvapení. Zmíněná definice samozřejmě neplatí doslova pro všechny oblasti spolupráce. Zejména na politické úrovni bylo již v roce 2015 možno zaznamenat politizující a polarizující prvky zejména ve vyjádřeních prezidenta Zemana a tento trend pokračoval také v roce 2016. Naopak u spolupráce v oblasti vědy a výzkumu byly zase viditelné prvky proaktivního přístupu k vzájemným vztahům. Z časového hlediska je česká politika vůči Spojeným státům koherentní, a to jak ve vztahu k posledního sledovanému období, tak v horizontu posledních zhruba pěti let. U většiny témat je česká politika koherentní také z hlediska souladu s deklarovanými cíli, ač některé kroky (např. výše zmíněná nevyvážená veřejná a mediální prezentace) zejména české politické reprezentace naznačují jistý nesoulad projevované politiky a deklarovaných cílů.

Z hlediska možného budoucího vývoje byl rok 2016 poněkud specifický, neboť od roku 2017 lze očekávat jistou míru diskontinuity v americké zahraniční politice obecně, a to vzhledem ke změně, která se udála v Bílém domě. Ač nelze realisticky očekávat velké změny na úrovni bilaterálních vztahů, kterým se politizace témat vyhýbá, závažnější dopady může mít případná redefinice amerického přístupu vůči EU a NATO.

Poznámky

- ¹ *Lidové noviny*, např. on-line: https://www.lidovky.cz/jsme-sokovani-propustenim-fajada-neexistuje-zadne-ospravedlneni-kritizuji-usa-gdh-/zpravdomov.aspx?c=A160204_173445_ln_domov_gib.
- ² MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky ČR*. Celý text dostupný na http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.
- ³ *Lidové noviny*, op. cit.
- ⁴ MO ČR: *Generál Baloun jednal v USA o spolupráci*. On-line: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/general-baloun-jednal-v-usa-o-spolupraci-122662/>.
- ⁵ Více k jednotlivým cestám viz on-line: <http://www.mzv.cz/washington/cz/>.

- ⁶ Zdroj: Velvyslanectví Spojených států v České republice. On-line: <https://cz.usembassy.gov/cs/>.
- ⁷ MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky ČR*, op. cit.
- ⁸ *Jednání o dohodě TTIP chce ukončit i Francie. Plynule postupujeme, tvrdí Američané.* Aktuálně.cz, 30. 8. 2016. On-line: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/jednani-o-volnem-obchodu-s-eu-plynule-postupuji-tvrdiameric/r~5e8727046e8411e69d46002590604f2e/>.
- ⁹ Více informací k jednání o TTIP viz *Businessinfo.cz*. On-line: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/transatlanticka-dohoda-o-obchodu-a-investicich-mezi-eu-a-usa-ttip-41079.html#!&chapter=3>.
- ¹⁰ *Podepsáno. GE Aviation v Česku postaví továrnu na letecké motory.* Dopravní noviny, 13. 11. 2016. On-line: <http://www.dnoviny.cz/letecka-doprava/podepsano-ge-aviation-v-cesku-postavi-tovarnu-na-letecke-motory>.
- ¹¹ Více informací k zákonným změnám viz on-line: http://fondkinematografie.cz/assets/media/files/filmove%20pobidky/2016/aktualizovaneprilohy/system_filmovych_pobidek_19-1-17_FIN_FULL.pdf.